

Elina Lautamo

PERUSASTEEN TOISEN LUOKAN OPPILAIKEN MIELIKUVIA KODISTA

Kuva-analyysi 2.-luokkalaisten valokuvaprojektin tuotoksista

PERUSASTEEN TOISEN LUOKAN OPPILAIKEN MIELIKUVIA KODISTA

Kuva-analyysi 2.-luokkalaisten valokuvaprojektin tuotoksista

Elina Lautamo
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, mediatuottamisen suuntautumisvaihtoehto

Tekijä(t): Elina Lautamo

Opinnäytetyön nimi: Perusasteen toisen luokan oppilaiden mielikuvia kodista.

Kuva-analyysi 2.-luokkalaisten valokuvaprojektin tuotoksista

Työn ohjaaja(t): Pekka Isomursu

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2014

Sivumäärä: 35 + 2 liitesivua

Tutkielma aihe lähti liikkeelle omista kiinnostuksenkohteistani. Halusin yhdistää mediatuottamisen ja maantieteen opintojani sekä kiinnostukseni lasten ajatusmaailmaa kohtaa. Jälkimmäinen kiinnostuksenkohde pohjautuu lähinnä omien lasteni puuhien seuraamiseen. Lisäksi kuva-analyysi tutkimusmenetelmänä on jäänyt mieleen jossain opiskelujen vaiheessa, joten tämä tutkielma oli hyvä tilaisuus kokeilla ja selvittää myös mitä kuvien tutkiminen ja tulkitseminen sisältää.

Työn tavoitteena on ollut selvittää lasten mielikuvia kodista. Mikä tekee heidän mielestään kodista kodin? Lisäksi tarkoituksena oli myös selvittää tuottaako kuva-analyysi tutkimuskysymykseen luotettavia tuloksia eli onko se menetelmänä aiheen tutkimiseen hyvä. Tutkimusaineiston keräämiseen tarjoutui tilaisuus tehdä yhteistyötä erään pohjoissuomalaisen koulun perusasteen toisen luokan kanssa. Luokasta 42 oppilasta osallistui tutkielmaan ottamalla valokuvia omasta kodistaan, tekemällä miellekarttoja, kirjoittamalla tekstejä ja keskustelemalla valokuvista. Lisäksi haastattelin luokan kahta opettajaa kuva-analyysin ja miellekarttojen analysoinnin tuloksista. Aineiston kerääminen toteutettiin osana heidän koulutyöskentelyä teemajaksoa.

Tutkielmani tietoperusta pohjautuu kodin käsitteeseen, lasten kokemuksiin kodista paikkana sekä kuvien analysointiin kvalitatiivisin menetelmin. Kuvien tulkinnan osalta tutkielmassa käsitellään myös semiotiikkaa. Lisäksi olen tietoperustassa käsitellyt lasta kuvaajana, ja olen soveltanut tietoperustaa kuvia tulkitessani. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt kuva-analyysissä sekä miellekarttojen analysoinnissa aineistoon perustuvaa sisällönanalyysiä. Päädyin käyttämään vertailuaineistona miellekarttoja, tekstejä, keskusteluja sekä haastattelu voidakseni varmistaa tulosten ja oman tulkintani luotettavuuden.

Tulosten perusteella lapset hahmottavat kodin ennen kaikkea konkreettisten tavaroitten kautta sekä niiden paikkojen kautta, joissa he kodissa eniten oleskelevat. Lisäksi sosiaaliset suhteet ja lemmikit ovat kodissa tärkeitä, joskin perheenjäseniä ei välttämättä suoraan kuvattu vaan heistä oli tulkinnanvaraisia vihjeitä kuvatuissa tavaroissa. Tarkoitukseni on jatkaa tutkielman aiheeseen perehtymistä maantieteen kandidaatintyössä.

Asiasanat: valokuva, sisällönanalyysi, lapset, koti, paikka

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Communication, Option of Media Production

Author(s): Elina Lautamo

Title of thesis: Images of Home by Second Graders at Primary School. Picture Analysis of 2nd Graders' Photographing Project.

Supervisor(s): Pekka Isomursu

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2014

Number of pages: 35 + 2 appendices

This thesis is combining my interests in media studies, geography and children. When planning this thesis I wanted to combine my studies on media producing at Oulu University of Applied Sciences and geography studies at Oulu University. Analysing photographs has also been on my mind for a long time, so, this was a good opportunity to test and find out more about this method.

The objective of this thesis was to explore how children experience home as a place. What makes a home a home for them? I tried to find out if analysing photographs is a good way to produce reliable results and is it a suitable method to study this kind of questions and what kind of problems this method could have.

For obtaining the study material I had a chance to work with a 2nd grade class in a primary school. Out of 44 students 42 took part in the producing of the material which consisted of photographs, texts, mind-maps and conversations about the photographs. I also interviewed the two teachers about the main results of the study.

The background knowledge I applied to this study where about home, how children experience a place, content analysis based on the material, semiotics and children as photographers.

According to the results, children see and experience their home mainly through physical objects and rooms where they mostly spend their time. Even though the children did not take many photographs of their families, I came to the conclusion through analysing pictures that the pictures did include things which symbolise them. During the analysis I realised that the pictures are not enough and you need something else to compare your results with, in this case I used the mind-maps, texts and conversations. My aim is to continue studying the topic in more detail in my geography studies.

Keywords: photograph, content analysis, children, home, place

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET, MENETELMÄT JA AINEISTON KÄSITTELY	8
2.1 Koti paikkana	8
2.2 Valokuvan määritelmä	10
2.3 Semiotiikka	11
2.4 Lapset valokuvaajina	12
2.5 Aineisto ja menetelmät	15
2.5.1 Sisällönanalyysi	15
2.5.2 Tutkielman aineisto ja aineiston kerääminen	17
2.5.3 Kuvien ja miellekarttojen sisällönanalyysi	19
3 TULOKSET	21
3.1 Sisällönanalyysien tulokset kuvista ja miellekartoista	21
3.2 Haastattelun tulokset	24
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	26
5 POHDINTA	29
LÄHTEET	32
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tutkielmani aihe lähti liikkeelle omista kiinnostuksenkohteistani. Halusin yhdistää mediatuottamisen ja maantieteen opintojani sekä kiinnostukseni lasteni ajatusmaailmaa kohtaan. Jälkimmäinen kiinnostuksenkohteeni pohjautuu lähinnä omien lasten puuhien seuraamiseen. Lisäksi kuva-analyysi tutkimusmenetelmänä on jäänyt mieleeni jossain opiskelujen vaiheessa, joten tämä tutkielma oli hyvä tilaisuus kokeilla ja selvittää myös, mitä kuvien tutkiminen sisältää.

Tutkielmani käsittelee perusasteen 2.-luokkalaisten käsityksiä kodista ja kartoittaa, mitkä asiat heidän mielestään tekevät kodista kodin. Pyrin löytämään vastauksen kysymykseen käymällä läpi heidän kuvaamiaan valokuvia ja tekemiään miellekarttoja. Tutkielman aineiston keräämiseen sain mukaan erään pohjoissuomalaisen koulun 2.-luokkalaisia. He käsittelivät kotia ja valokuvaamista omilla tunneillaan, joilla pyrittiin herättelemään heidän ajatuksiaan kodista sekä antamaan valmiudet ottaa kuvia integroimalla opetukseen maantiedettä, kuvaamataitoa ja äidinkieltä. Valokuvaamisen lisäksi lapset tekivät aiheesta miellekarttoja ja lyhyitä kertomuksia sekä opettelivat valokuvien tulkitsemisen alkeita. Olin itse paikalla mahdollisuuksien mukaan näillä tunneilla lähinnä havainnoitsijan roolissa. Haasteena oli antaa lapsille palikoita aiheen pohdinnan tueksi ja valokuvaamiseen tutustumiseen, mutta olla kuitenkin ohjaamatta lapsia liikaa.

Lasten mielikuvien keräämisen lisäksi halusin testata kuvien sisällönanalyysiä menetelmänä. En ollut ollenkaan vakuuttunut tutkielmaa suunnitellessani, toisiksi kuvien sisällönanalyysi vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Koululaiset kuvasivat koulutehtävänä jokainen viisi valokuvaa kodeissaan ja käytin kuvia aineistona tutkielmassani. Heitä oli mukana yhteensä 42 oppilasta ja kuvia oli analysoitavana yhteensä 213. Lopuksi jokainen lapsi valitsi yhden omista kuvistaan ja lasten sekä opettajien kanssa kokoamme näistä kuvista näyttelyn koululle. Tämän lisäksi lapset kirjoittivat omasta näyttelykuvastaan tekstin, ja lasten kanssa keskusteltiin heidän ottamistaan kuvista. Keskusteluja ja tekstejä käytin kuvien tulkinnan apuna. Vertailuaineistona kuva-aineiston

kanssa käytin lasten tunneilla tekemiä miellekarttoja. Sekä kuva- että miellekartta-aineiston analysointi on toteutettu aineistopohjaisella sisällönanalyysillä. Analyysien tuloksista haastattelin luokan kahta omaa opettajaa tulosten arvioinnin avuksi.

Jo aihetta valitessani aavistin, että lapset ja koti aiheena tuovat omat haasteensa tutkielman tekemiseen. Lasten kanssa työskenneltäessä on hyvä kiinnittää erityistä huomiota eettisyyteen, lupa-asioihin ja yksityisyyden suojaan, etenkin kun kyseessä on niinkin henkilökohtainen asia kuin koti. Myös lasten ajatusmaailman ymmärtäminen aikuisen kokemusmaailmasta käsin tuo omat haasteensa ja puutteensa toteutukseen sekä tulkitsemiseen.

Tutkielman tietoperusta nojautuu enimmäkseen visuaalisen kulttuurin tutkimukseen. Visuaalisen kulttuurin aiheista olen käynyt tietoperustassa läpi representaatiota, semiotiikan käsitteitä, valokuvaa sekä lasten erityispiirteitä valokuvaajina. Keskeisiä käsitteitä tutkielmassa ovat lisäksi koti ja koti paikkana, joita on tutkittu enimmäkseen sosiologian ja maantieteen piirissä. Tietoperustan loppuosassa käsittelen vielä kuvien sisällönanalyysia, sen toteuttamista sekä sen hyviä ja huonoja puolia.

Vaikka oma lähtökohtani tutkielman aiheen valinnassa ei ollut aiheen ajankohtaisuus, osoittautui aihe sekä ajankohtaiseksi että osin vähän tutkituksi tutkimusalueeksi. Kiinnostus visuaalisen kulttuurin tutkimiseen on lisääntynyt kuvien merkityksen lisääntyessä kulttuurissamme (Setälä 2012, 24), ja kotia puolestaan on tutkittu lähinnä perheen merkityksessä (Suikkanen 2010, 9). Mielestäni kodin merkitystä olisi hyvä tutkia varsinkin lasten näkökulmasta enemmänkin. Vaikka kodin käsite on laajentunut ja monipuolistunut, sen merkitys on tuskin pienentynyt. Pikemminkin päinvastoin.

2 KESKEISET KÄSITTEET, MENETELMÄT JA AINEISTON KÄSITTELY

Tässä kappaleessa käsittelen tutkielman aiheeseen liittyvää tietoperustaa, joka ensimmäistä Koti paikkana -osuutta lukuun ottamatta käsittelee visuaalisen kulttuurin eri aihepiirejä. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat mitkä asiat tekevät 2.-luokkalaiselle lapselle kodista kodin ja tuottaako kuvien sisällönanalyysi luotettavaa tietoa aiheesta. Koti paikkana -lukuun olen koostanut lähdekirjallisuuden määritelmiä kodista sekä kuvaillut, mitä kodilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan. Loppuosa kappaleesta käsittelee enemmänkin visuaalista kulttuuria eli tutkielman toisen tutkimuskysymyksen aihepiiriä sekä aineistoon ja menetelmään liittyviä näkökulmia. Lisäksi käsittelen luvussa 2.5 lapsia valokuvaajina: mitä erityispiirteitä lasten ottamissa kuvissa on ja mitkä asiat vaikuttavat lapseen kuvaajina.

2.1 Koti paikkana

Tutkielman aihe tuo tarkasteltavaksi kaksi tärkeää käsitettä, jotka nopeasti pohdittuna vaikuttavat ehkä arkipäiväisiltä ja siksi yksinkertaisilta. Sekä paikan käsite että kodin käsite ovat kuitenkin hieman tarkemmin niitä käsittelevään kirjallisuuden perehtyessä osoittautuneet kaikkea muuta kuin yksinkertaisiksi tai yksiselitteisiksi käsitteiksi. Koti tieteen määrittelemänä käsitteenä ei ollut minulle entuudestaan tuttu, ja olikin suuri yllätys, kuinka epäselvä ja vähän tutkittu käsite niinkin tuttu juttu kuin koti on.

Kaikki lähteet näyttäisivät olevan samaa mieltä kodin käsitteen epämääräisyydestä. Kodin sijasta tutkimus näyttäisi aiemmin keskittyneen pikemminkin perheen määrittelemiseen kuin koko kodin käsitteen määrittelemiseen. Samoin koti näyttäisi olevan jotain, jonka kaikki kokevat eri tavoin, mutta joka on jollain tavoin merkittävä ja olennainen. Samalla se näyttäisi olevan myös jotain yksityistä, mutta myös jotain yhteisesti koettua (Suikkanen 2010, 9.) Koti on myös yhtä aikaa jotain taattua, pysyvää ja turvallista mutta myös ajassa muuttuvaa ja osa ympärillämme olevaa yhteiskuntaa. Kodin mainitaan olevan myös tunnetila, joka liittyy oleellisesti hyvinvointiimme. Kotiin liittyvät oleellisesti myös materiaallinen

eletty paikka ja esineet, näihin liittyvät muistot ja tunnelmat sekä ihmisten väliset suhteet (Vilkko 2010, 35–37.) Usein lapsuudenkodin arvot ja ihanteet määrittävät myös aikuisuudessa kodin tuntua ja sen määrittelyä, mikä on koti. Kotiin liitetään merkityksiä, jotka koetaan olevan ihanteelliselle kodille olennaisia piirteitä. Myös kuuluvuuden tunne ja oman identiteetin rakentuminen osana ympäröivää maailmaa koetaan tapahtuvan kodin sisällä. Luonnollisesti kaikille koti ei täytä yhteisesti asetettuja ihanteita, ja aikuisiän kodin rakentaminen voi olla myös erontekoa lapsuudenkotiin (Manninen 2010, 192–197.) Kuitenkin lapsuudenkodilla, täyttää se sitten ihannekodin edellytykset tai ei, näyttäisi olevan iso merkitys kodin merkityksen ja sisällön muovautumisessa. Tästäkin syystä on erittäin mielenkiintoista yrittää päästä käsiksi lasten mielikuviin kodista, vaikkakin tutkielmassani kyse onkin sekä alueellisesti että iän puolesta hyvin rajatun ryhmän ajatuksista.

Koska oma opiskeluhistoriani sisältää myös maantieteen opintoja, minulle koti näyttäytyy ensisijaisesti paikkana. Paikka on aina henkilökohtainen ja syntyy, kun ympäristöön liitetään tunteita, arvoja, merkityksiä, muistoja, toiveita, pelkoja ja niin edelleen. Tila muuttuu siis paikaksi, kun se saa ihmisen mielessä henkilökohtaisen merkityksen ja ihmiselle syntyy kuuluvuuden tunne tilaan. Henkilökohtaisten kokemusten lisäksi paikan muovautumiseen vaikuttavat myös ympäristöön liitettävät yhteiset mielikuvat, yhteisen kulttuurin muokkaamat representaatiot (Tani 1997, 211–214.) Myös kodin käsite syntyy samoin mekanismein kuin paikan käsite. Koti syntyy paikaksi jokapäiväisissä käytännöissämme, jotka koulivat ympäristöstä paikan, ja siihen syntyy henkilökohtainen suhde omien kokemusten ja myös toisten läheisten ihmisten vuorovaikutuksen kautta (Vilkko 2010, 36–37.) Tuanin mukaan koti on merkityssisällöltään paikoista kaikkein rikkain ja samalla myös sisällöltään kaikkein monikerroksisin. Koti liittyy oleellisesti meidän oman identiteettimme, se on osa meitä. Erityisesti lapsuudenkodilla on erityinen merkitysperusta verrattuna ”muihin koteihin”. Yi-Fu Tuanin mielestä tämä johtuu siitä, että lapsuudessa ”aistimme ovat terävimmillään ja mielikuvituksemme vilkkaimmillaan”. Aikuiselle koti voi myös merkitä huomattavasti laajempaa kokonaisuutta kuin pienelle lapselle. Aikuiselle kotiin voi liittyä ajatus esimerkiksi kotikaupungista ja kotimaasta, lapselle koti voi merkitä esimerkiksi omaa huonetta (Tuan 2006, 16–19.) Tuanin mukaan kaikkien intiimimpiä paikan

kokemuksia on vaikea pukea sanoiksi tai edes tunnistaa. Intiimeihin paikan kokemuksiin liittyy myös suojan ja hoivan hakeminen, jotka liittyvät ennen kaikkea kodin kokemiseen paikkana. Kodin osalta vuodenaikakin vaikuttaa paikan kokemukseen. Kylmän talven aikana kodin merkitys suojapaikkana korostuu (Tuan 2003, 136–137.)

2.2 Valokuvan määritelmä

Mitä valokuvat oikeastaan sitten ovat ja kuinka hyvin ne vastaavat sitä todellisuutta, jota ne esittävät? Onko valokuva siis representaatio todellisuudesta? Valokuvasta tuntuu olevan yhtä monta määritelmää kuin kirjoittajaakin. Tuon seuraavassa esiin muutaman näkemyksen valokuvan määritelmästä, mutta aluksi käsittelen lyhyesti representaation käsitettä.

Representaatio voidaan käsittää esityksenä todellisuudesta. Se voidaan toisaalta nähdä todellisuuden heijastumana eli voidaan pohtia, vastaako kuva todellisuutta. Toisaalta representaation voidaan ymmärtää rakentavan todellisuutta, jolloin pohditaan millaisen todellisuuden kuva rakentaa ja millä keinoin. Lisäksi voidaan vielä kysyä, mitä tekijä haluaa representaatiollaan sanoa. Representaatio ei ole kuitenkaan pelkästään esimerkiksi kuva, vaan se sisältää koko prosessin, joka kuvaan sisältyy. Joku on tuottanut kuvan, toinen käyttää ja kuluttaa kuvaa ja näiden lisäksi kuvaa tulkitaan. Tulkitsemiseen liittyy meille yhteiset mielikuvat ja merkkijärjestelmät, joiden kautta me pystymme kuvaa ”lukemaan” ja joiden kautta kuva pystyy välittämään meille merkityksellisiä mielikuvia (Sepänen 2005, 77–86.)

Tuan (2006, 21–22) määrittelee kuvan ei vain todellisuuden representaatioksi vaan myös osaksi todellisuutta. Hänen mukaansa verrattuna maalaukseen valokuva sisältää enemmän suunnittelemattomia elementtejä. Lisäksi valokuvat ovat hetkeen pysäytettyjä sijaispaikkoja, joihin voimme aina kuvaa katsomalla palata. Toisaalta esimerkiksi Tanin (1997, 213, 218) näkemyksen mukaan todellisuutta ei voida tallentaa, vaan todellisuuden kuvaaminen on aina tulkintaa. Myös usko kuvien välittämään todellisuuteen on teknologian kehityksen ja kuvi-

en lukutaidon myötä muuttunut. Enää ei uskota kuvan välttämättä heijastavan todellisuutta (Tani 1997, 213, 218.)

Entä kuka sitten varsinaisesti tuottaa kuvan, tekijä vaiko vastaanottaja vai sitenkin kulttuuri, jossa elämme? Tutkijat tuntuvat olevan yhtä mieltä visuaalisuuden merkittävydestä nykyisin, mutta kuva on edelleenkin yhtä vaikea määritellä kuin aiemminkin (Seppä 2012, 16.)

2.3 Semiotiikka

Semioottista teoriaa on haastavaa ottaa haltuun lähinnä sen laajuuden ja monimutkaisten käsitteiden vuoksi. En yritä edes väittää, että olisin käyttänyt tässä tutkielmassa merkittävässä määrin semiotiikan työkaluja hyväkseni. Katsoin kuitenkin parhaaksi käsitellä seuraavassa niitä semiotiikan peruskäsitteitä, joista sain apua tehdessäni johtopäätöksiä sisällönanalyysin tuloksista.

Mitä semiotiikka sitten lyhyesti selitettynä on? Anita Sepän (2012, 128) mukaan semiotiikka tutkii ja antaa välineitä representaatioiden toiminnan ymmärtämiseen. Semiotiikka kysyy, mitä kuvat esittävät ja miten. Lisäksi semiotiikka tutkii mitä piilomerkityksiä kuviin sisältyy eli millaisia arvoja ja ideoita symboliseen kieleen piiloutuu. Semiotiikka tutkiikin kuvia kielen kaltaisena merkkijärjestelmänä (Seppä 2012, 128.)

Yksi merkittävä valokuvasta kiinnostunut semiootikko valokuvien tutkimukselle oli Roland Barthes, joka muun muassa esitti kuvista löytyvän denotaation eli valokuvan ilmimerkityksen ja konnotaation eli kulttuurisen merkityksen. Esimerkiksi punainen ruusu tunnustetaan kuvasta punaiseksi ruusuksi (denotaatio), mutta punainen ruusu voi symboloida kuvassa esimerkiksi rakkautta (konnotaatio). Lisäksi Barthes puhuu paljon myyteistä valokuvissa. Myytit ovat kulttuurisia itseäänselvyyksiä, jotka otetaan totena, vaikka ne eivät sitä tosiasiasa välttämättä ole. Semiotiikan tehtävä on paljastaa, mistä myyttiset merkitykset tulevat ja miten ne toimivat (Seppänen 2005, 111–125.) Charles S. Peirce puolestaan loi selitysmallin merkkien kyvystä representoida kohteita kolmella eri tavalla:

ikonisesti, indeksisesti sekä symbolisesti. Ikonisessa representaatioissa merkittävien ja merkityn välillä on samankaltaisuus. Esimerkiksi kartta pyrkii jäljittelemään todellisuutta ja todellisia suhteita. Indeksisisessä representaatioissa merkittävien ja merkittävien välillä vallitsee käytännöllisen läheisyyden kautta rakentuva suhde. Esimerkiksi jäljet hiekassa kuvaavat ”elämän matkaa”, mutta tulkitsija ei välttämättä ymmärrä yhteyttä ilman kulttuurista oppimisprosessia, vaikka yhteys on myös pääteltävissä kuvasta. Symbolisessa representaatioissa merkittävien ja merkityn välillä täytyy vallita suhde, joka perustuu kulttuurisiin sopimuksiin. Merkitystä ei voi päätellä kuvasta, vaan merkitys on tiedettävä. Esimerkiksi Suomen lippu on tunnistettava ja tiedettävä Suomen symboliksi (Seppä 2012, 136–138.)

Semiotiikan vahvuuksia menetelmänä ovat yksityiskohtainen kuva-analyysi ja havaintojen suhteuttaminen ympäröivään kulttuuriseen todellisuuteen. Semiotiikka sisältää siis menetelmänä varsin moniulotteista tulkintaa ja huomioi myös tulkitsijan aktiivisen roolin tutkimuksessa. Toisaalta tulkitsijan henkilökohtaisen tulkinnan korostaminen on myös menetelmän varjopuoli. Usein semioottisessa tutkimuksessa aineisto voi olla lisäksi varsin suppea ja välttämättä loogista yhtenäisyyttä aineistossa ei tarvita. Tulokset eivät siis useinkaan ole sovellettavissa laajempaan aineistoon (Seppä 2012, 179–180.)

2.4 Lapset valokuvaajina

Ymmärtääkseen ja tulkitakseen lapsen ottamia valokuvia on tutkijan ymmärrettävä myös lasta kuvaajana. On tietysti mahdottomuus asettua täysin lapsen asemaan tai kuvitella ymmärtävänsä täysin lasten tai ylipäänsä toisen henkilön ajatusmaailmaa, mutta on hyvä silti huomioida lasten erilaiset lähtökohdat ottaen kuvia myös kuvia tulkitessa. Päivi Setälän väitöskirjan tutkimus *Lapsi kuvan takana* keskittyy tutkimaan lapsia valokuvaajina. Olen käyttänyt Setälän teosta apuna sekä suunnitellessani tehtävänantoa lapsille että aineistoa käsitellessäni. Olen varsin tyytyväinen löydettyäni hänen kirjansa, koska tutkimuksesta löytyi monia hyviä näkökulmia sekä lasten kanssa toimimiseen että itse aineiston käsittelemiseen. Setälän tutkimukseen osallistuneet lapset ovat pari vuotta nuorempia kuin tämän tutkielman kohteet, mutta olen kuitenkin lähtenyt oletuksesta, että

voin rinnastaa suurimmalta osin Setälän tutkimustulokset omaan tutkielmaani ja käyttää niitä lähtökohtana sekä vertailussa hyväkseni.

Setälän mukaan lapsia on tutkittu Suomessa todella vähän nimenomaan valokuvaajina. Enemmänkin on tutkittu lapsen ottamia valokuvia ja etenkin piirroksia, joiden kautta on pyritty selvittämään lapsen ajatusmaailmaa tietystä aiheesta, kuten tässäkin tutkielmassa pyritään tekemään. Lapset on nähty enemmänkin kuvauksen kohteena ja lasten ottamia valokuvia on pidetty suunnittelemtomina, ja toisaalta lapsen ottamat kuvat herättävät aikuisessa usein myös hämmennystä. Setälän lasten kanssa käymistä keskusteluista ilmenee myös, kuinka lapset arvottavat kuvia eri tavalla kuin aikuiset. Se mikä aikuisen silmissä näyttää ”räpsäisyltä” tai epäonnistuneelta kovalta, voikin olla lapsen mielestä merkityksellinen kuva. Myös kuvauksen pääkohde voi hyvin olla eri kuin mitä aikuinen voisi kuvasta tulkita. Setälä haluaakin painottaa tutkimuksessaan lapsia nimenomaan ilmaisijoina. Hänen lähtökohtansa tutkimukseen on, että pienetkin lapset ovat kiinnostuneita valokuvaamisesta itsestään, ei pelkästään kuvien aiheista (Setälä 2012, 16–25, 41.) Mielestäni Setälä on täysin oikeassa ajatuksessaan, ja vaikka tutkielmani keskittyykin kuvien aiheen tutkimiseen, on mielestäni silti hyvä ottaa huomioon lasten erilaiset mieltymykset ottaa kuvia. Lasten kanssa käytiin tunneilla tästä aiheesta jonkin verran keskustelujä: Kuinka toiset voivat pitää esimerkiksi sutuista kuvaa hienona ja toisten mielestä kuva on epäonnistunut. Kuitenkin molempien mielipide on ”oikea”, me vain pidämme erilaisista asioita.

Setälän mukaan lasten valokuvaustavoissa on piirteitä esimerkiksi näppäilyvalokuvauksesta ja amatöörivalokuvauksesta. Näppäilijöiden kanssa yhteistä lapsilla ovat lähinnä tekniset taidot käyttää kameraa tai pikemminkin teknisten taitojen puute. Näppäilijät käyttävät usein kameran automaattitoimintoja eivätkä siis osaa säätää kameran asetuksia kuvaustilanteeseen sopivaksi. Setälän mukaan lasten ottamat kuvat eivät ole suunnittelemtomia, vailla ”taiteellisia” tavoitteita ja he ovat usein varsin kiinnostuneita itse valokuvaamisesta. Tämän perusteella lapset ovat pikemminkin amatöörivalokuvaajia, vaikka eivät olisikaan varsinaisesti valokuvauksen harrastajia (Setälä 2012, 110.)

Oman tutkielmani kannalta Setälän tutkimuksessa käytiin läpi kahta oleellista aihetta, jotka toivat tietoa lapsia valokuvaajina. Aluksi tutkimuksessa käydään läpi lapsen ottamiin valokuviin ja valokuvailmaisuun vaikuttavia tekijöitä, jotka hän on tiivistänyt alla olevaan kuvaa (Kuvio 1). Samat tekijät vaikuttavat aikuiseenkin valokuvaajaan. Näiden tekijöiden lisäksi lasten ottamiin kuviin vaikuttaa, kuka kameran omistaa, ja kuka sitä hallinnoi sekä se, osaako lapsi käyttää kameraa, neuvotaanko häntä ja miten lapsi saa kameraa käyttää (Setälä 2012, 114–115.)

KUVIO 1. Lapsen ottamaan valokuvaan ja valokuvailmaisuun vaikuttavat tekijät (Setälä 2012, 114)

Setälän tutkimuksen varsinaiset tulokset ja johtopäätökset käsittelevät lasten valokuvailmaisen erityispiirteitä. Ensinnäkin hän korostaa lasten ottamien valokuvien suunnitelmallisuutta sekä pyrkimystä kuvalliseen ilmaisuun. Vaikka kuvat eivät aina vastanneet lapsen omia havaintoon perustuvia pyrkimyksiä, lapsilla oli selkeästi mielikuva miltä valokuvan tulisi näyttää. Suunnitelmallisuus ilmeni lapsilla lähinnä hetkeen, tilanteisiin ja mahdollisuuksiin tarttumisena. Lapset olivat toisaalta kokeileva, leikkivä ja uteliaitakin kuvaajia, mutta toisaalta myös sovinainen ja konventionaalinen. Lapsilta löytyi jo samoja kriteereitä onnistuneelle kuvalle kuin aikuisiltakin. Lapset kiinnittivät huomiota muun muassa horisontin vinouteen, epätarkkuuteen, rajaukseen ja aiheeseen. Kommentointi oli yksilökohtaista eikä kaikilta lapsilta näitä vaatimuksia tullut. Välillä esimerkiksi epätarkkuus ja abstraktit kuvat koettiin myös miellyttävinä asioina. Aikuisen voi olla myös vaikea ymmärtää valokuvan varsinainen kohde. Lapsia kiinnostavat erilaiset aiheet verrattuna aikuisiin, mutta myös lasten välillä on yksilöllisiä eroja, siinä mitä pidetään kiinnostavana kohteena tai hienonnäköisenä valokuvana. Setälä kutsuu lasten valokuvien valokuvailmaisuuden erityispiirteitä sommittumiksi,

joita hän on määritellyt viisi erilaista: puuttuma, asettelu, ilmaantumata, taivaantumata ja vastarinta. Puuttumassa kuvauskohdetta katsojan on vaikea erottaa kuvasta, asettelu viittaa sananmukaisesti kuvauskohteen järjestelyyn ja ilmaantumalla tarkoitetaan kuvaan tarkoituksettomasti mukaan tulleita kohteita. Taivaantumalla Setälä tarkoittaa esimerkiksi yllättäviä, poikkeavia kuvauskohteita, joita aikuinen ei välttämättä pitäisi riittävän kiinnostavana kuvauskohteeksi. Vastarinalla tarkoitetaan lapsen halua ottaa myös sellaisia valokuvia, joita hänen ei odoteta ottavan kapinana aikuisen toiminnalle. Lisäksi Setälä käsittelee lasten mielenkiintoa abstrakteja valokuvia kohtaan. Vastoin ehkä yleistä luuloa lapset eivät pidä pelkästään konkreettisia kohteita kuvaavista kuvista, vaan ovat kiinnostuneita myös erilaisista abstrakteista kokeiluista kuvissa (Setälä 2012, 173–240.)

2.5 Aineisto ja menetelmät

Seuraavassa kappaleessa olen käsitellyt sisällönanalyysia menetelmänä, sen toteuttamista sekä sen hyviä ja huonoja puolia, Sisällönanalyysin käsittelemisen jälkeen olen selventänyt, miten tutkielman aineiston kerääminen ja analysointi on toteutettu sekä mitä kysymyksiä esitin opettajille heitä haastatellessani.

2.5.1 Sisällönanalyysi

Yksinkertaisimmillaan sisällönanalyysilla tarkoitetaan kuvien ja tekstien järjestelmällistä muuttamista numeroiksi, määrällisiksi piirteiksi. Vaikka sisällönanalyysi pyrkii nimenomaan kvantitatiiviseen raportointiin, se on harvoin sisällöltään puhtaasti kvantitatiivista. Usein tutkimustuloksia kommentoidaan myös sanallisesti ja muuttujat määritellään kvalitatiivisesti eli sisällönanalyysi sisältää sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Ei ole myöskään yhtä oikeaa tapaa toteuttaa sisällönanalyysia (Seppänen 2005, 142–147.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa sisällön erittelyyn ja sisällönanalyysiin. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan analyysia, jossa kuvataan kvantitatiivisesti aineiston sisäl-

töä. Sisällönanalyysillä puolestaan pyritään kuvaamaan sisältöä sanallisesti. Toisaalta kuten jo mainitsinkin analyysissä voidaan käyttää näitä molempia tapoja, joten sisällönanalyysillä voidaan tarkoittaa myös molempia menetelmiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–107)

Sisällönanalyysiin on esitetty erilaisia vaiheita hiukan riippuen lähteestä. Seuraavaan on koottu kuuden askeleen malli, joka toteuttaa sisällönanalyysi muokailleen Tuomen ja Sarajärven (2009, 92–93) sekä Sepän (2012, 216–228) jaottelua. Ensimmäiseksi määritellään tutkimuskysymykset tai -hypoteesi sekä kuva-aineisto ja taustateoria. On päätettävä, mikä aineistossa on kiinnostavaa ja mitä aineistosta halutaan selvittää. Tämä oikeastaan liittyy jo toiseenkin vaiheeseen eli kuva-aineiston rajaamiseen. On selvitettävä, ovatko tutkimuskysymykset ja aineisto tasapainossa, millainen on aineiston representoitavuus ja merkityksellisyys eli edustaako aineisto tutkittavaa ilmiötä ja millä tavoin aineisto rajataan. Kolmanneksi askeleeksi Seppä mainitsee kontekstin määrittelyn. Minkä ilmiön valossa kuvaa analysoidaan, ja mitä tietoa tutkija soveltaa tulkintaan. Riippuen lähteestä seuraava vaihe sisältää joko aineiston koodausta, ja viides vaihe luokittelua, teemoittelua tai tyyppittelyä. Neljäs ja viides vaihe voidaan tehdä myös eri järjestyksessä. Koodauksessa aineisto käydään läpi ja siitä tehdään muistiinpanoja sekä jäsennetään käsiteltävät asiat. Luokittelussa määritellään aineistosta luokat ja niiden jokaisen esiintymislukumäärä aineistosta. Teemoittelussa painotetaan enemmänkin eri teemoihin liittyviä näkemyksiä kuin lukumäärää. Tyyppittelyssä pyritään etsimään aineistosta yleistyksiä, tyyppiesimerkkejä. Kuudentena vaiheena on lopputulosten analysoiminen ja yhteenveto. Koodauksessa määritellyt koodit lasketaan yhteen. Tutkija voi valita tutkimuskysymysten kan-nalta mielenkiintoisimmat muuttujatekijät analysoitavaksi. Usein tutkija myös vertailee eri muuttujatekijöiden esiintymistiheyttä toisiinsa.

Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Tässä tutkielmassa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä eli aineiston luokittelua ei ole tehty teorian tai aikaisempien aiheeseen liittyvien tutkimusten pohjalta vaan tutkielman aineistoon pohjautuen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–119.)

Suomessa sisällönanalyysiä on hyödynnetty eniten median, television, elokuvan sekä mainonnan tutkimuksissa. Sen suurin hyöty onkin laajojen kuva-aineistojen systemaattinen käsittely ja punaisen langan löytäminen hajanaisesta datasta. Menetelmä vaatii myös läpinäkyvyyttä niin tutkijan motiivien kuin tutkimusvaiheidenkin osalta. Heikoutena menetelmällä kuva-analyysin välineenä on tekijän ja tulkitsijan havainnoinnin puuttuminen sekä se, että menetelmä ei ota kantaa kuvan syntymisen prosesseihin. Samoin se ei myöskään ota huomioon katsojan ja havainnoitsijan tapaa tulkita kuvaa. Miksi kuvaaja kuvasi juuri tällaisen kuvan tai miksi tulkitsija kiinnitti juuri näihin asioihin kuvassa huomiota? Kuten jo aiemmin mainitsinkin, usein olisikin tarpeellista kommentoida tuloksia myös laadullisin keinoin (Seppä 2012, 214, 229–230.) Sisällönanalyysi ei ole myöskään puhtaasti kvantitatiivinen menetelmä. Analyysin jokainen vaihe sisältää tulkintaa merkityksistä ja merkityksellisyydestä. On myös muistettava, että numerot eivät kerro suoraan merkityksellisyydestä. Välttämättä aineistossa eniten esiintyvä aihe ei ole kaikkein tärkein aihe aineistossa. Aineiston tulkinta voisi olla tästä syystä hankalaa. Numerot eivät myöskään kerro kuvan eri osien yhteyksistä tai kuvan tunnelmasta (Rose 2012, 101–103.)

2.5.2 Tutkielman aineisto ja aineiston kerääminen

Aineistona tutkielmassani on 213 valokuvaa, jotka Pohjois-Suomessa sijaitsevan kaupungin erään koulun 2.-luokkalaiset ovat ottaneet omissa kodeissaan. Lapsia oli mukana projektissa 42. Koululaiset ottivat jokainen viisi valokuvaa aiheesta ”Mitkä asiat tekevät kodista kodin”, ja joista yhdessä lasten ja opettaja-harjoittelijan kanssa valikoidaan heidän valokuvanäyttelyynsä jokaiselta lapselta yksi kuva. Tutkielman aineistona on mukana kuitenkin kaikki lasten ottamat kuvat. Muutama oppilas ei ollut rajannut kuvien määrää pyydettyyn viiteen kuvaan. Heiltä otin aineistoon mukaan kuvat, jotka eivät toistaneet samaa aihetta sekä yhden kuvan sattumanvaraisesti esimerkkinä toistuvasta aiheesta. Aineistoa käsiteltäessä kuvien tietoihin ei ole liitetty mitään kuvaajaan liittyviä tietoja, koska tutkielman kannalta tarpeelliset tiedot tiedetään jo yleisellä tasolla. Kuvaajat ovat 8–9-vuotiaita, pohjoissuomalaisesta kaupungista ja samalla luokalta eli toistensa kanssa läheisissä tekemisissä. Vertailuaineistona käytin lasten tun-

neilla samasta aiheesta tekemiä miellekarttoja (39 kpl) sekä luokan kahden opettajan haastattelua. Lisäksi käytin tulkinan apuna keskusteluja kuvista lasten ja opettajaharjoittelijan kanssa sekä lasten kirjoittamia tekstejä näyttelyyn tulevista kuvista (tekstit 39 kuvasta).

Lasten kanssa käytiin tunneilla läpi koti -käsitteeseen sekä valokuvaamiseen ja valokuvaan liittyviä teemoja valokuvaamisen lisäksi muun muassa miellekartoin, tekstein ja keskustelemalla. Valokuvausprojekti on osa lasten *Me olemme ok* -jaksoa. Osallistuin tutkielman tekijänä jonkin verran tuntien suunnitteluun, tunneilla havainnointiin ja vanhemmille tiedottamiseen sekä ohjeistamiseen. Pyrimme antamaan lapsille virikkeitä oman ajattelun tueksi sekä tarvittavat taidot valokuvien ottamiseksi. Kuvaamista harjoiteltiin tunnilla ja samalla testattiin lasten taitoja kuvata sekä ymmärtää tehtävänantoa antamalla heille tehtäväksi ottaa kuvia koululta. Tehtävänä oli ottaa kuvia, jotka vastaisivat kysymykseen ”Mikä tekee tästä koulusta teidän koulunne?”. Samoin kodista otettavien kuvien tehtävänannoksi annettiin ottaa sellaisia kuvia, jotka vastaisivat kysymykseen ”Mitkä asiat tekevät kodista sinun kotisi? ”.

Jo alussa tutkielmaa suunniteltaessa kävi selväksi, että aihetta ja valokuvaamista on syytä käydä lasten kanssa tunneilla läpi, vaikka tällä saattaisikin olla vaikutusta tuloksiin. Pyrimme kuitenkin opettajien kanssa olemaan antamatta valmiita vastauksia tai malleja lapsille, siitä millaisia kuvien tulisi olla tai mitä niiden tulisi sisältää. Myös vanhempia pyysimme ohjeistuksessa antamaan lasten ottaa kuvia ensin itsenäisesti ja keskustelemaan sekä katsomaan kuvat läpi vasta kuvaamisen jälkeen. Koti on kuitenkin monelle niin henkilökohtainen alue, että kehotimme vanhempia katsomaan lapsen valitsemat kuvat läpi, jotta näyttelyyn ei tulisi vanhempien mielestä sopimattomia kuva-aiheita. Lisäksi lapset ovat saaneet keskustella aiheesta tunneilla keskenään. Tätähän ei edes olisi mahdollista estää, ja toisaalta jo teoriaosuudessa on tullut esiin, että paikan ja kodin tunnun syntymiseen vaikuttavat myös intersubjektiiviset kokemukset. Koululaisilla alkoi *Me olemme ok* -jakso helmikuun puolella välissä 2014 ja varsinainen aineiston kerääminen toteutettiin maaliskuun loppupuolella 2014. Aineiston keräämisen jälkeen tuloksista on analysoitu huhtikuun puolella välissä ja näyttely kuvista puolestaan järjestetään touko-kesäkuussa.

2.5.3 Kuvien ja miellekarttojen sisällönanalyysi

Alun perin tarkoituksena oli käyttää varsinaisena aineistona lasten ottamia kuvia ja vertailuaineistoksi haastatella luokan kahta opettajaa. Kuitenkin perehdyttyäni lähdekirjallisuuteen, joissa oli tehty vastaavanlaisia kuva-analyysejä, päädyin keräämään kuva-aineiston tueksi myös muuta täydentävää materiaalia (mm. Cele 2006, 153). Tästä syystä otin lopulta tutkielman aineistoksi mukaan myös lasten koulussa koti-aiheesta tekemät miellekartat, keskustelut kuvista lapsen ja opettajaharjoittelijan kanssa sekä lasten kirjoittamat tekstit heidän näyttelykuvis-
taan.

Kuva-aineiston sekä miellekarttojen analysointiin käytin aineistopohjaista sisällönanalyysiä ja muuta aineistoa käytin tulkinnan apuna lukemalla ja kuuntelemalla aineistoa läpi. Koska kuviin liittyy paljon tulkinnan varaisuutta, keskustelut ja tekstit auttoivat myös sisällönanalyysin tekemisessä. Pystyin esimerkiksi varmentamaan, mikä oli kuvassa sen pääkohde ja mikä huone tai kuka henkilö kuvassa on. Miellekarttoista tein samalla tavoin kuin valokuvista aineistopohjaisen sisällönanalyysin ja käytin tuloksia vertailuun kuva-analyysin tulosten kanssa. Eri aineiston tuottivat myös jonkin verran erilaista tietoa aiheesta.

Sisällönanalyysin aloitin käymällä aluksi läpi miellekarttoja ja valokuvia. Varsinaista aineiston rajausta ei ollut tarpeen tehdä, koska sekä miellekartat ja valokuvat vastasivat tehtävänantoa. Käytyäni aineistoa läpi aloitin aineiston luokittelun miellekarttoista. Pysin käyttämään mahdollisimman pitkälle samaa luokittelua myös valokuvien osalta, jotta aineistojen vertaileminen olisi mahdollista. Kun olin saanut tehtyä alustavan luokittelun myös valokuvien osalta, yhdistin luokkia jonkin verran ja aloin kvantifioimaan aineistoa. Toisin sanoen laskin miellekarttoista ja valokuvista kunkin muuttujan esiintymislukumääriä. Miellekarttojen sanojen luokittelu oli suhteellisen helppoa, mutta valokuvien sisällön luokittelu olikin jo hankalampaa. Olen luokitellut kuvan sisällön esimerkiksi huoneisiin, jos kuva on esittänyt yleiskuvaa huoneesta. Jos kuvassa on puolestaan ollut merkittävässä osassa esimerkiksi sohva tai oma sänky, olen luokitellut sisällön huonekaluihin. Samoin olen luokitellut sisällön eri esineisiin, jos ne ovat mie-

lestäni olleet kuvan pääkohteena. Jos yleiskuvassa huoneesta on esiintynyt esimerkiksi lamppu tai koriste-esine hyllyn päällä, niitä ei ole tällöin luokiteltu esineisiin. Lopuksi laskin myös sekä miellekartta- että valokuva-aineistosta luokkien suhteelliset osuudet sekä sen, kuinka monessa valokuvassa tai miellekartassa aihe esiintyi (prosentteina). Kuuntelin luokitteluvaiheessa myös keskusteluita lasten kanssa sekä luin lasten kirjoittamia tekstejä näyttelykuvista varmentakseni, että olin tulkinut ja luokitellut valokuvan sisällön oikein.

2.5.4 Haastattelu

Haastattelin luokan kahta opettajaa sisällönanalyysien pohjalta. Näytin heille kuva-analyysin ja miellekarttojen analyysin tuloksista taulukot, joissa näkyi esiintymistiheydet lukumäärinä. Haastattelussa kysyin, oliko tuloksissa jotain yllättävää vai vastasivatko tulokset heidän odotuksiaan, mikä tapa on 2.luokkalaiselle heidän mielestään helpoin ilmaista omia tunteita ja ajatuksia vai vaihtelee paras tapa yksilöjen kesken sekä mikä muu keino voisi olla hyödyllinen tutkittaessa lasten mielikuvia esimerkiksi kodista. Lopuksi heillä oli mahdollisuus vapaasti kommentoida tuloksia ja käytettyä menetelmää. Haastattelutilanne oli avoin haastattelu, ja osallistuin myös itse välillä kommentointiin ja keskusteluun. Haastattelu nauhoitettiin, jotta pystyin myöhemmin kirjaamaan haastattelun tulokset tutkielmaan.

3 TULOKSET

3.1 Sisällönanalyysien tulokset kuvista ja miellekartoista

Tutkielmassani lähdin etsimään vastausta siihen, millaisia mielikuvia 2.luokkalaisilla lapsilla on kodista, mitkä asiat tekevät heille kodista kodin ja tuottaako kuva-analyysi menetelmänä vastauksia näihin kysymyksiin.

Aineistosta käytin sisällönanalyysia kuva- sekä miellekarttamateriaaliin, joista molemmista koostin luokittelun jälkeen taulukot eri asioiden esiintymislukumääristä. Taulukot löytyvät tutkielman liitteistä 1 ja 2 (Liite 1 ja Liite 2). Alla rajattu versio sekä kuva-analyysin taulukosta (*Taulukko 1*) sekä miellekarttojen taulukosta (*Taulukko 2*).

TAULUKKO 1. Valokuvien sisällönanalyysin tuloksia tiivistettynä

Valokuvien sisältö	Kuvauskohteiden esiintymistiheys kuvissa (lkm)	Kuvauskohteiden suhteellinen esiintymistiheys kuvissa (%)
Perhe	15	4
Lemmikki	16	4
Huoneet		
oma huone	19	5
olohuone	16	4
Huoneet yhteensä	35	8
Huonekalut		
oma sänky	17	4
sohva	29	7
tv	19	5
muu elektroniikka	21	5
muut huonekalut	26	6
Huonekalut yhteensä	112	34
lelut	25	6
Lelut ja leikkivälineet yhteensä	45	11
Muut esineet		
harrastusvälineet	15	4
sisustusesineet	24	6
Muut esineet yhteensä	39	12
Talo/kotiovi ulkoapäin	20	5
Piha	17	4

TAULUKKO 2. Miellekarttojen sisällönanalyysin tuloksia tiivistettynä

Miellekarttojen sisältö	Sanojen esiintymistiheys miellekartoissa (lkm)	Sanojen suhteellinen esiintymistiheys miellekartoissa (%)
perhe	26	5
sisarukset	15	3
lemmikit	15	3
Huoneet		
oma huone	20	4
Huoneet yhteensä	27	5
Huonekalut yhteensä	25	5
pelit/pelivälineet/ pelaaminen	16	3
harrastukset (kodin ulkopuolella)	26	5
harrastukset (kotona)	78	16
syöminen	17	3
juhlat	18	4
Kuvailevat sanat		
rauha, rauhallinen	15	3
turvallinen, suoja	33	7
iloinen, hauska, mukava tms.	29	6
Kuvailevat sanat yhteensä	77	25
muut sanat	51	10

Kuva-aiheiden esiintymistiheyksiä kuvaavaan taulukkoon on otettu mukaan ne kuvauskohteet ja miellekarttojen sanat, jotka esiintyvät 15 kertaa tai enemmän. Yllä olevat taulukot kuvaavat siis eniten kuvattuja ja kirjattuja aiheita. Merkitsin taulukoihin esiintymistiheydet sekä lukumääränä että suhteellisena osuutena. Mielestäni kuitenkin lukumäärä antaa tässä tapauksessa todenmukaisemman kuvan aineistosta, koska myös yksittäisten kuvauskohteiden ja sanojen määrä oli suuri laskien näin muiden luokkien suhteellista osuutta. Lisäksi laskin esiintymislukumäärien suhteen kuvien ja miellekarttojen määrään eli selvitin, kuinka monessa kuvassa tai miellekartassa kohde tai sana esiintyy. Tietysti eri kohde voi esiintyä samassa kuvassa ja samaan ryhmään kuuluva sana useita kertoja samassa miellekartassa. Kuitenkin etenkin miellekarttojen osalta vertaaminen miellekarttojen lukumäärään antaa enemmän tietoa kuin vertaaminen sanojen yhteenlaskettuun lukumäärään.

Selkein ero kuvien ja miellekarttojen välillä on kuvien keskittyminen tavaroihin ja yleensäkin fyysisiin sekä konkreettisiin asioihin. Miellekartat sisälsivät paljon kuvailevia sanoja sekä tekemistä ja harrastuksia kuvaavia sanoja. Kotiin liitettiin sekä kodissa ja kodin lähiympäristössä toteutettavat harrasteet, kuten piirtäminen tai pyöräily että kodin ulkopuolella toteutettavat harrasteet, kuten tanssikoulu tai suunnistus. Pelaamisen kotona merkitsin erikseen, koska pelaamiseen liittyvät maininnat miellekartoissa nousivat selkeästi yli muiden harrastuksien ja ajanviettotapojen. Kuvistakin oli löydettävissä jonkin verran pelaamiseen liittyviä välineitä, jotka olen laittanut ryhmään muu elektroniikka. Useassa kuvassa oli kuvauskohteena yleensä esimerkiksi olohuoneen elektroniikka. Näistä kuvista oli mahdotonta erottaa, mikä mikin laite on. Tästä syystä katsoin, että pelivälineiden laittaminen omaksi ryhmäkseen ei olisi antanut luotettavaa tulosta. Miellekartoissa nousi siis selkeästi enemmän esiin lasten harrastukset, vaikkakin myös kuvat sisälsivät jonkin verran harrastusvälineitä. Esimerkiksi kodissa harrastettavat eri toiminnot kuten askartelu tai leipominen mainittiin keskimäärin kaksi kertaa miellekartassa.

Lemmikkien osuus oli sekä kuvissa että miellekartoissa melkein sama. Ottaen huomioon lasten lukumäärän (42 kpl) voisi olettaa, että suurin osa lemmikin omistavista lapsista mainitsi tai kuvasi lemmikin. Miellekartoissa perhe mainittiin kahdessa kartassa kolmesta. Kuvissa perhe ja sisarukset kuitenkin esiintyivät huomattavasti harvemmin, noin yhdessä prosentissa kuvista.

Huoneiden osalta kuvissa ja miellekartoissa ei ollut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta merkittävää eroa. Oma huone tuli esiin molemmissa aineistoissa huoneista kaikkein eniten. Huoneita oli kuvattu enemmän kuin miellekartoissa oli mainittu sanoina. Kuvissa olohuone esiintyi useammin ja erityisesti keittiö oli kuvauksen kohteena lähes yhtä monta kertaa kuin olohuone, kun puolestaan miellekartoissa keittiö oli mainittu vain muutaman kerran. Huonekalujen osalta kuvissa ja miellekartoissa oli merkittävä ero. Kuvissa huonekalut olivat usein merkittävässä osassa, vaikka otin mukaan analyysiin vain ne huonekalut, jotka olivat kuvassa keskeisessä osassa. Eniten kuvatut huonekalut olivat sohva, oma sänky, oma pöytä, tv, muu elektroniikka sekä keittiön pöytä.

Myös leluja kuvattiin enemmän kuin miellekartoissa oli mainittuna. Halusin luokitella pehmolelut erikseen, koska osassa kuvista pehmolelut olivat selkeästi muita leluja enemmän esillä ja pehmolelut tulivat myös keskusteluissa esiin. Ulkona otetuissa kuvissa kuvauskohteena olivat useimmiten joko ulkoleikkivälineet kuten maalit, keinut, leikkimökki tai itse talo tai talon ulko-ovi. Miellekartoissa talo, piha ja lelut tulivat enemmänkin esiin omaa aluetta tai tekemistä kuvaavin sanoin, mikä näkyy osittain kohdan ”harrastukset” mainintojen lukumäärässä. Eri esineiden määrä kuvauskohteena oli myös huomattava. Selkeästi eniten oli kuvattu erilaisia sisustusesineitä tai ehkä voisi käyttää nimitystä sisustusesineiden asetelmia. Myös taulut ja seinävaatteet olisi voinut lukea mukaan tähän ryhmään. Valokuvat luokittelin erikseen, koska kaikki kuvat esittivät henkilöitä. Yleensä kuvassa oli joko sisarus tai kuvaaja itse. Tästä syystä mielestäni oli hankala luokitella valokuvia. Mikä on valokuva valokuvasta? Pitäisikö kohde tulkita esineeksi vai pikemminkin kuvaksi perheenjäsenestä? Lisäksi osa lapsista oli innostunut kuvaamaan erilaisia kodin pintoja kuten laattoja, mattoja ja seiniä. Miellekartoissa oli lisäksi paljon kodin tunnelmaa ja merkitystä kuvaavia sanoja, joista eniten mainintoja oli sanoilla turvallinen/suoja, iloinen/hauska/mukava sekä rauha/rauhallinen. Muita miellekarttojen analyysissä esiin nousseita sanoja olivat syömiseen liittyvät sanat, syntymäpäiväjuhlat/muut juhlat sekä kodin erilaisiin arjen tapahtumiin liittyvät sanat, joista yleisin oli kiistely sisarusten kanssa.

3.2 Haastattelun tulokset

Haastatteleman kahden opettajan mielestä miellekarttojen sisällönanalyysin tulokset vastasivat heidän oletuksiaan paremmin kuin verrattuna kuva-analyysin tulokset. Yllättävää kuva-analyysin tuloksissa oli heidän mielestään materiaalin määrä kuvauskohteena verrattuna eläviin kohteisiin. He pohtivat haastattelussa kuvastaako tulos todella tavaroiden merkitystä lapsille ja mikä voisi olla syynä materiaalin isoon määrään kuvauskohteena. Miellekartat korostivat myös enemmän harrastusten merkitystä, joka opettajien arvion mukaan voisi vastata enemmän todellisuutta niiden merkityksestä lapsille. He miettivät yhdeksi syyksi 2.-luokkalaisen tapaa hahmottaa asioita konkreetian kautta ja millaisista asioista

lapsi huomaa ottaa kuvan. Myös kuvaustilanne ja se, millainen päivän kulku on muutoin ollut, vaikuttavat lapsen kuvaamiseen ja miellekartan tekemiseen. Esimerkiksi harrastaessa kodin ulkopuolella lapsi ei välttämättä huomaa ottaa kuvaa harrastustilasta tai kokee kuvan ottamisen hankalaksi itse harrastaessa. Opettajat pohtivat myös, olisivatko miellekartat tuottaneet erilaisia tuloksia, jos ne olisi tehty kotona. Muistelemalla kotiin liittyviä asioita koulussa voi tuoda mieleen eri asioita kuin piirtämällä miellekarttaa kotona, jossa koti on nähtävissä. Ehkä materian määrä olisi myös miellekartoissa suurempi, jos ne olisivat tehty kotona.

Kysyin seuraavaksi haastateltavilta, mikä tapa on 2.-luokkalaiselle heidän mielestään helpoin ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan vai vaihtelee paras tapa enemmänkin yksilökohtaisesti. Opettajien mukaan lapselle helpoin tapa välittää omia ajatuksia ja tunteita on yksilö- ja tilannekohtaista, mutta he mainitsivat kuitenkin muutaman hyväksi koetun tavan käsitellä eri tilanteita koulussa. Yksi tapa on aikuisen ohjaama keskustelu, jota myös opetellaan koulussa lasten kanssa joka päivä. Joskus keskustelun apuna on ollut aiheesta piirretty kuva tai samaistuttavissa oleva esimerkkitarina, joka voi auttaa lasta kuvailemaan omia tunteitaan ja ajatuksiaan Tärkeää on myös keskustella aiheesta arjen tasolla ja käyttää kieltä, joka on lapsen ymmärrettävissä.

Opettajat mainitsivat lasten pitäneen kuvien ottamisesta, ja heidän mielestään yksi lapsiystävällinen tapa tutkia heidän mielikuviaan eri asioista voisi olla myös piirtäminen. Myös miellekartat olisi voinut vaihtoehtoisesti toteuttaa sanojen sijasta kuvina. Tulokset olivat heidän mielestään mielenkiintoisia, ja he uskoivat niiden kiinnostavan myös lasten vanhempia. Tuloksista myös huomaa, että vaikka koti on tuttu ja yksinkertaiselta tuntuva aihe, on se toisaalta myös aika laaja ja moniulotteinen asia.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten aiemmin olen maininnut, lähdekirjallisuuteen perehtyessäni päädyin johtopäätökseen, että pelkkä kuvien sisällönanalyysi ei välttämättä tuo tarpeeksi luotettavaa tietoa aiheesta. Päätös ottaa kuvien sisällönanalyysin sekä opettajien haastattelun lisäksi mukaan myös miellekarttojen sisällönanalyysi vertailuaineistoksi sekä lasten kanssa käydyt keskustelut ja tekstit näyttelyyn tulevista kuvista tulkinnan tueksi oli varmasti oikea. En tarkoita tällä, että pitäisin kuva-analyysia huonona menetelmänä tai tämän tutkielman aiheen tutkimiseen soveltumattomana, mutta selkeästi se tarvitsee tuekseen myös muita tapoja lähestyä aihetta. Keskustelut päätin ottaa mukaan Sofia Celen ja Päivi Setälän teosten perusteella, sillä niissä molemmissa oli käytetty valokuvien lisäksi keskusteluja lasten kanssa. Sisällönanalyysien tulokset kyllä mielestäni osin vastaavat kysymykseen siitä, mitkä asiat tekevät lasten mielestä kodista kodin, mutta niitä ei voi pitää kaiken kattavina esityksinä aiheesta. Kuten sisällönanalyysia käsittelevässä osuudessa tulikin jo ilmi, suuri esiintymistiheys tuloksissa ei kerro asian merkittävyydestä. Toisin sanoen suurehko määrä sisustusesineitä kuvissa ei tarkoita niiden merkityksen lapselle olevan suurempi kuin perheenjäsenten, joita puolestaan oli kuvattu suhteellisen vähän. Tosin tässä tutkielmassa ei ole pyrkimyksenäkään arvottaa eri tekijöiden ja asioiden tärkeysjärjestystä kodissa, vaan selvittää ylipäänsä lapselle merkityksellisiä asioita kodissa.

Edellisissä luvuissa kerroin, kuinka pyrimme antamaan lapsille tunneilla palikoita tehtävänannon toteuttamiseen. Haasteena oli olla kuitenkin ohjaamatta lasta liikaa. Ohjauksen vaikutus sekä toisten lasten vaikutus näkyy kuitenkin mielestäni enemmän miellekartoissa kuin valokuvissa. Tämä johtuu varmasti siitä, että ohjauksen ja valokuvien ottamisen välillä oli muutama viikko aikaa. Lasten mukaan he olivat myös kotona saaneet ottaa kuvia enimmäkseen ilman ohjausta. Osa oli kysynyt vanhemmilta jonkin verran apua kuvaamiseen ja me olimme ohjeistaneet lapsia kysymään perheenjäseniltä luvan, mikäli he halusivat kuvata henkilöitä. Osa lapsista ei ollut saanut lupaa perheenjäsenten kuvaamiseen. Tämä johtuu varmasti osittain kuvista järjestettävistä valokuvanäyttelyistä. Jon-

kin verran keskusteluissa oli havaittavissa myös lasten miettineen, mikä oli aikuisten mielestä suotavaa kuvata. Osa esimerkiksi kertoi siivonneensa huonetta ensin tai harmitteli huoneen sotkuisuutta.

Esineiden suuresta lukumäärästä kuvissa ei mielestäni voi suoraan tehdä johtopäätöstä siitä, että lapset pitäisivät kodin esineitä merkittävinä asioina kodissa. Osa lapsista oli selkeästi kiinnostanut kuvata kauniita asioita kodissa. Keskustelujen perusteella osa oli valinnut kuvauskohteita ja kuvia niiden ulkonäön perusteella. Monelle esineet toivat mieleen keskusteluissa myös jotain muuta perheeseen tai kotiin liittyvää. Esimerkiksi taulu saattoi tuoda mieleen perheen, keittiön pöytä liitettiin usein perheen yhteiseen ruokailuun tai syömiseen yleensä ja pehmoleluihin liitettiin erilaisia muistoja sekä turvallisuuden tunnetta (indeksinen representaatio). Lapset kuvailivat keskusteluissa myös mitä he yleensä tekevät kuvatuissa huoneissa ja kenen kanssa. Esimerkiksi perhe mainittiin mieliekartoissa huomattavasti useammin kuin valokuvissa, kuvista keskusteltaessa perhe, vanhemmat ja sisaruksen mainittiin usein. Keskusteluissa lapset kertoivat välillä myös itse kuvaustilanteesta ja selittivät mielellään, mitä kuvarajauksen ulkopuolella on tai miten kuvien huoneet sijaitsevat toisiinsa nähden. Setälän (2012, 79) mukaan lapsi näkee kuvassa yleensä konkreettiset asiat, mutta voi myös eläytyä kuvan tilanteeseen ja nähdä kuvassa enemmän kuin konkreettisesti on nähtävissä. Keskusteluja kuunnellessani kiinnitin huomiota siihen, kuinka lapset kuvailivat, mitä eri huoneissa tehdään. Miellekartat korostivat kotia enemmän harrastuspaikkana verrattuna valokuviin. Syynä tähän ovat ehkä lapsen taidot ottaa kuvia sekä itse kuvaustilanne. Liikkuvista kohteista voi olla 8–9-vuotiaan haastava ottaa kuvia, ja itse harrastaessa ei ole mahdollista ottaa itsestään kuvaa. Lapselle ei välttämättä tule mieleen ottaa kuvaa esimerkiksi harrastusvälineestä kuvaamaan tekemistä.

Kuvista oli havaittavissa myös lapsen omat mieltymykset kuvata tietynlaisia kuvia. Osalla valokuvaaminen itsessään oli ehkä ohittanut itse tehtävän pohtimisen. Jotkut olivat selkeästi kiinnostuneita erilaisista kodin pinnoista, osa oli ottanut puolestaan paljon lähikuvia esineistä. Joitakin lapsista kuvan epätarkkuus häiritsi enemmän kuin toisia, ja myös kuvaustilanteen suunnittelemisen vaihteli lasten kesken. Osa oli selkeästi pohtinut itse tehtävänantoa ja kokenut kysy-

myksen hankalaksi. Toiset lapset olivat puolestaan lähteneet kuvaamaan ja otaneet kuvia kiinnostavia tai merkityksellisiä kohteita sitä mukaa kuin seuraava kohde tuli mieleen. Vuodenajankin merkitys varmasti näkyy kuvissa. Kuvat on otettu kevättalvella, jolloin ulkona oli vielä hiukan lunta ja valo ulkona kuvaamisen loppui viimeistään seitsemän aikoihin illalla. Kameran olivat päivän lainassa lasten koululta, joten mikäli lapset olivat halunneet ottaa kuvia ulkoa, se on täytynyt toteuttaa heti koulupäivän jälkeen. Vuodenaikaan nähden kuvia talosta tai ulko-ovesta oli mielestäni suhteellisen paljon. Ehkä kotitalo merkitsee lapsille konkreettista kuvaa kodista kokonaisuutena.

Kuten lähdeaineistostakin tuli esiin, lapsuudenkotiin liitetään ideaalimielikuvia kodista. Valokuvat eivät tuo esiin negatiivisia asioita kodista ja ehkä kodin mielikuvaan ei edes mielellään liitetä negatiivisia asioita. Ainoat negatiiviset asiat olivat maininnat miellekartoissa riidoista sisarusten kanssa ja vanhempien erosta. Totta kai osaltaan kyse on myös luottamuksesta ja haluttomuudesta jakaa negatiivisia asioita yhteisesti sekä siitä, mitä on sopivaa kuvata. Aineistossa oli mielestäni yllättävänkin paljon samojakin kuvauksia kodista lähdeaineiston kanssa, vaikka kirjallisuus perustui lähinnä aikuisten mielikuviin tai muistoihin lapsuuskodista. Esimerkiksi kotitalo, perhe, suoja, turva, lämpö, oma huone, perustarpeet, sohva ja lelut olivat sanoja ja kuvauskohteita, joita löytyi sekä aineistosta että aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta. Aineistosta oli havaittavissa myös toisaalta kodin henkilökohtaisten paikkojen merkitys, mutta yhtä tärkeänä koettiin myös paikat, joissa vietettiin yhteistä aikaa. Kodilta kaivattiin siis toisaalta omaa rauhaa ja levon mahdollisuutta, mutta myös sosiaalisia suhteita, yhteistä aikaa sisarusten ja koko perheen kanssa sekä yhteisiä muistoja. Samalla tavoin valokuvissa oli havaittavissa kulttuurin vaikutus sekä yhteisestä kuvakulttuurista opittuja asioita, mutta myös lapsien omaa kuvallista ilmaisua. Perheenjäseniä tai kuvaajaa itseään oli kuvattu lisäksi esimerkiksi heijastumissa esineissä ja kuvaamalla perhevalokuvia. Lisäksi perheenjäseniksi luettiin keskusteluissa myös perheen lemmikit, jotka tuntuivatkin olevan lasten mielestä kiinnostavia ja helpompia kuvauskohteita kuin henkilöt.

5 POHDINTA

Sisällönanalyysi sisälsi paljon epävarmuutta ja tulkinnanvaraisuutta aineistoa käsiteltäessä. Vaikka numerot taulukossa näyttävätkin vakuuttavilta, on kyse kuitenkin luokittelijan tulkinnoista oman tietämyksen ja kokemuksen pohjalta. Täysin todellisuutta ja lasten mielikuvia kuvaavaa luokittelua on siis mahdotonta tehdä. Etenkin valokuvat sisältävät paljon tulkinnanvaraisuutta, vaikka apuna olivatkin myös keskustelut ja tekstit kuvista. Keskusteluista huomasin myös 8–9-vuotiaiden ominaisuuden elää tässä ja nyt. Keskustelut toteutettiin noin viikko valokuvien ottamisen jälkeen, jolloin heidän oli vaikea palauttaa enää mieleen, millainen kuvaustilanne kotona oli ollut, ja kuvailla, miksi hän oli ottanut juuri tällaisia kuvia. Lisäksi oli myös hyvin yksilökohtaista kuinka hyvin lapsi osasi suullisesti kuvailla ottamiaan kuvia ja kohteiden merkitystä. Osalle lapsista olisi voinut keskustelu pienissä ryhmissä toimia paremmin kuin yksilöhaastattelu, mutta toisaalta ryhmäkeskustelujen varjopuoli puolestaan olisi ollut toisten lasten vaikutus sekä ehkä puheliaampien lasten kertomusten korostuminen. Luokan opettajien kanssa pohdimme myös, olisivatko keskustelut tuottaneet erilaista tietoa, jos he olisivat haastatelleet lapsia, tai oliko haastattelijan sukupuolella merkitystä.

Vaikka sisällönanalyysin tulokset sisältävätkin tulkinnanvaraisuutta ja analyysin tekijänä koen epävarmuutta analyysin onnistumisesta, sisälsivät miellekartat, valokuvat, keskustelut, tekstit ja lähdekirjallisuus paljon myös samoja asioita, joten oletan tulosten kertovan myös lasten todellisista mielikuvista liittyen kotiin. Ne eivät ehkä kerro siitä kaikenkattavasti, mutta tulokset antavat vähintään suuntaviivoja siitä, mikä tekee 8–9-vuotiaille lapsille kodista kodin. Tuloksia ei mielestäni voi myöskään yleistää laajaan joukkoon lapsia. Ainakin yleistäminen vaatisi toisen tutkimuksen toteuttamista vaiheesta eri alueella tai eri valtiossa.

Menetelmänä lasten ottamien kuvien analyysi on mielestäni erittäin lapsiystävällinen. Lapset mainitsivat keskusteluissa lähes poikkeuksetta valokuvien ottamisen olleen mielekkäin osa projektia. Vaikka osa lapsista piti kysymystä siitä, mitkä asiat tekevät kodista kodin, hankalana, silti itse valokuvaamista ei katsottu

rajoitettavan liikaa. Moni lapsista piti mieluisana, että sai itse valita kuvauskohdeet ja kuvata millä tavalla itse halusi. Osa olisi halunnut tuoda kouluun enemmänkin kuin viisi kuvaa sekä halusi selkeästi myös jakaa tarinoita kuvien kohteista. Palkitsevinta koko projektissa olikin nähdä, miten osa lapsista oli innostunut itse valokuvaamisesta ja kuvailmaisusta. Osittain lapset olivat myös kriittisiä ottamiaan valokuvia kohtaan, jos kuva oli heidän mielestään jossain mielessä epäonnistunut esimerkiksi epätarkka. Toisaalta he olivat myös selkeästi ylpeitä aikaansaannoksistaan ja tyytyväisiä omasta mielestään onnistuneisiin kuviin. Välillä lasten ilmaisutyyli onnistui myös yllättämään minut. Esimerkiksi eräs lapsista oli ottanut kuvan matosta, ja hän selitti kuinka hänen mielestään valokuva oli hieno, koska etuala oli tarkka ja taka-ala epätarkka. Tuntui hämmästyttävältä, kuinka lapsi oli ensinnäkin huomannut maton kiinnostavannäköisenä kuvauskohteena ja lisäksi käsittänyt jotain syväterävyyden esteettisyydestä valokuvassa, vaikka valokuvan onnistuminen olisi ollutkin osittain sattumaa. Itse aiheen kannalta kuvakokeiluista ja itse kuvaamisesta innostuneiden lasten kuvat eivät ehkä kuitenkaan sisältäneet yhtä paljon tietoa kuin kuvausaiheen pohdintaan keskittyneiden lasten valokuvat. Celen (2006, 150) mukaan lasten ottamien valokuvien tutkiminen on lapsiystävällinen ja lapsia kiinnostava menetelmä. Lisäksi menetelmän käyttöä puoltaa myös se, ettei tutkijan tarvitse rakentaa tutkimustilannetta, ei seurata lasten toimintaa sekä kuvaustilanteessa vallan säilyminen kuvaajilla ja visuaalisuuden merkityksen yleinen lisääntyminen yhteiskunnassamme.

Kuten johtopäätöksissä jo totesinkin, esineiden suuresta lukumäärästä kuva-aineistossa ei voi mielestäni vetää suoraa johtopäätöstä siitä, että esineet olisivat lasten mielestä tärkein asia kodissa, ja esine voi sisältää myös muita merkityksiä kuin pelkän fyysisen objektin. Toisaalta ehkä esineiden kuvaaminen merkittävinä asioina omassa kodissa on liian rehellistä meille aikuisille. Jos tutkielman aihe olisi käsitellyt aikuisten mielikuvia kodista ja kuvaajat olisivat olleet aikuisia, he olisivat varmasti kuvatessaan miettineet, millaisen kuvan ottamani kuvat kodista antavat, mutta myös millaisen mielikuvan minä annan itsestäni näillä valokuvilla. Kuvitellaanpa hetki muuttavamme uuteen asuntoon tai taloon. Ennen kuin kodin tuntu syntyy esimerkiksi taloon liitettävien muistojen kautta, kodin tuntua haetaan asettelemalla tavarat omille paikoilleen. Samoin monelle

meistä tuottaa hyvää oloa levähtää esimerkiksi raskaan työpäivän jälkeen olohuoneen sohvalle tai lempinojatuolissa, mutta ei meille aikuisille ehkä silti tulisi mieleenkään kuvata sohvaa hyvän olon merkkinä. Vaikka lapset siis toisaalta pyrkivät täyttämään kuvailmaiselle ja sisällölle asetettuja odotuksia, on lasten kuvissa myös paljon yllättäviä kohteita ja ilmaisutapoja.

Tutkielman tietoperusta sisälsi minulle suurelta osin täysin uusia aihealueita. Joitakin tutkimusalueita, joista varmasti olisi ollut hyötyä tutkielman aiheen käsittelyyn, jouduin jättämään tietoisesti pois. Aika ei olisi yksinkertaisesti riittänyt kaiken uuden tiedon omaksumiseen. Olisin voinut käsitellä esimerkiksi lapsuudentutkimusta, sitä miten lapsi käsitetään, ja ehkä olisi ollut hyvä käsitellä myös eri kuvagenrejä sekä laajemmin amatööri- ja harrastelijavalokuvauksesta. Kuitenkin esimerkiksi perhekuvia ja amatööri- ja harrastelijavalokuvasta on tutkittu käsittääkseni vain aikuisten näkökulmasta tai lasta on tutkittu vain kuvauskohteena. Tästä syystä katsoin tärkeämmäksi perehtyä Setälän ja Celen teoksien kautta lapsiin kuvajoina kuin esimerkiksi amatööri- ja harrastelijavalokuvaukseen yleensä.

Idea tutkielman aiheesta lähti liikkeelle omien kiinnostuksenkohteideni pohjalta. Tutkielman tietoperustaan perehtyessäni huomasinkin törmänneeni ajankohtaisiin ja vähän tutkittuihin aiheisiin. Kotia on tutkittu varsin vähän etenkin lapsen näkökulmasta, visuaalinen kulttuurin tutkiminen sekä amatööri- ja harrastelijavalokuvaus kasvaa ja siten myös kiinnostaa yhä enemmän. Myös lapset ja yhä pienemmät lapset kuvaavat yhä enemmän ympäristöään. Aiheen ympäriltä löytyisi siis varmasti vielä tutkittavaa niin visuaalisen kulttuurin puolelta kuin kotikäsitteen ympäriltäkin. Suunnitelmani onkin jatkaa vielä tutkielman jonkin aihepiirin parissa maantieteen kandidaatintyössäni ensi vuonna.

LÄHTEET

Cele, S. 2006. Communicating Place. Methods for Understanding Children's Experience of Place. Solna: Stockholm University.

Manninen, A. 2010. Nuorten naisten matka lapsuudenkodista omaan kotiin. Teoksessa Vilkkonen A., Suikkanen A. & Järvinen-Tassopoulos J. (toim.) Kotia paikantamassa. 1.painos. Rovaniemi : Lapin yliopistokustannus.

Rose, G. 2012. Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials. 3.painos. California: Sage.

Seppä, A. 2012. Kuvien tulkinta. Tampere: Gaudeamus.

Seppänen, J. 2005. Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvaan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.

Setälä, P. 2012. Lapsi kuvan takana. Erityisiä piirteitä lasten valokuvailmaisissa. Helsinki. Musta taide.

Suikkanen, A. 2010. Lukijalle. Teoksessa Vilkkonen A., Suikkanen A. & Järvinen-Tassopoulos J. (toim.) Kotia paikantamassa. 1.painos. Rovaniemi : Lapin yliopistokustannus.

Tani, S. 1997. Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa Haarni T., Karvinen M., Koskela H. & Tani S. (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino.

Tuan, Y.F. 2003. Space and Place. The Perspective of Experience. 3. painos. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tuan, Y.-F. 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela U. Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Vilkko, A. 2010. Eletyn tilan kertominen. Teoksessa Vilkko A., Suikkanen A. & Järvinen-Tassopoulos J. (toim.) Kotia paikantamassa. 1.painos. Rovaniemi : Lapin yliopistokustannus.

Valokuvien sisällönanalyysin tuloksia

Kuvien sisältö	Kuvauskohteiden esiintymistiheys kuvissa (lkm)	Kuvauskohteiden suhteellinen esiintymistiheys kuvissa (%)	Suhteellinen esiintymistiheys kuvien lukumäärään (213) verrattuna (%)
Perhe			
äiti tai isä	3	1	1
sisarus	8	2	4
oma kuva	4	1	2
Perhe yhteensä	15	4	7
Lemmikki	16	4	8
Huoneet			
oma huone	19	5	9
olohuone	16	4	8
keittiö	14	3	7
sisaruksen huone	5	1	2
parveke, terassi	5	1	2
portaat	5	1	2
muut huoneet	8	2	4
Huoneet yhteensä	72	17	34
Huonekalut			
oma sänky	17	4	8
oma pöytä	12	3	6
sohva	29	7	14
tv	19	5	9
muu elektroniikka	21	5	10
keittiön pöytä	12	3	6
jääkaappi	5	1	2
vanhempien sänky	3	1	1
muut huonekalut	26	6	12
Huonekalut yhteensä	144	34	68
lelut	25	6	12
pehmolelut	9	2	4
ulkolelut ja -leikkivälineet	11	3	5
Lelut ja leikkivälineet yhteensä	45	11	21
Muut esineet			
harrastusvälineet	15	4	7
ruoka ym. syötävä	5	1	2
takka	7	2	3
sisustusesineet	24	6	11
taulu/seinävaate	12	3	6
valokuva (perheenjäsenestä)	5	1	2
eteisen kengät	2	0	1
Muut esineet yhteensä	70	17	33
Näkymä sisältä ulos	9	2	4
Talo/kotiovi ulkoapäin	20	5	9
Piha	17	4	8
Muut aiheet	14	3	7
Yhteensä	422	100	

Miellekarttojen sisällönanalyysin tuloksia

Sisältö	Sanojen lukumäärä miellekartoissa	Sanojen suhteellinen määrä miellekartoissa (%)	Sanojen suhteellinen esiintymistiheys suhteessa miellekarttojen määrään (39)
perhe	26	5	67
sisarukset	15	3	38
lemmikit	15	3	38
kaverit	8	2	21
Huoneet			
olohuone	5	1	13
oma huone	20	4	51
keittiö	2	0	5
Huoneet yhteensä	27	5	69
Huonekalut			
sohva	9	2	23
tv	9	2	23
oma sänky	3	1	8
sänky	4	1	10
Huonekalut yhteensä	25	5	64
takka	1	0	3
katto	5	1	13
muut kodin tavarat ja pinnat	3	1	8
oma alue	10	2	26
pelit/pelivälineet/ pelaaminen	16	3	41
lelut	8	2	21
harrastukset (kodin ulkopuolella)	26	5	67
harrastukset (kotona)	78	16	200
talo	7	1	18
piha	4	1	67
syöminen	17	3	44
tapahtumat kotona (esim. riidat sisarusten kanssa)	9	2	23
synttarit	10	2	26
muut juhlat	8	2	21
Kuvailevat sanat			
rauha, rauhallinen	15	3	38
turvallinen, suoja	33	7	85
viihtyvyys	14	3	36
iloinen, hauska, mukava tms.	29	6	74
kotoisa	4	1	10
hieno	3	1	8
ihana	3	1	8
rakkaus	4	1	10
asuinpaikka	7	1	18
päämäärä	11	2	28
Kuvailevat sanat yhteensä	123	25	315
muut sanat	51	10	131
Epäselvä sana	5	1	13
Sanat yhteensä	497	100	